

(محمد هادی محسنی)

ژورنال علمی و پژوهشی
شماره ۴۶ - شماره اول و دوم

بررسی سیستمهای خودکار مدیریت نشریات ادواری در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران

چکیده

در این مقاله پس از بررسی تاریخی استفاده از کامپیوتر در امر مدیریت نشریات ادواری به بررسی وضعیت فعلی سیستمهای خودکار مدیریت نشریات ادواری در کتابخانههای دانشگاهی ایران و آگاهی از نظرات سرپرستان بخش نشریات ادواری در مورد بکارگیری این سیستمها پرداخته شده است. نتایج نشان می‌دهد که تنها در یک کتابخانه حداکثر ۴۳/۲٪ از وظایفی که انتظار می‌رود در بخش نشریات ادواری صورت پذیرد، به کمک کامپیوتر انجام گرفته است و در بقیه کتابخانهها درصد وظایف انجام شده توسط کامپیوتر از این مقدار نیز کمتر بوده است. ۸۳/۳٪ از کتابخانهها به نوعی اطلاعات مربوط به موجودی نشریات ادواری کتابخانههای دیگر را در کامپیوتر ذخیره کرده‌اند و در مجموع نتایج نشان می‌دهد که کتابداران در کتابخانههای دارای سیستم معتقدند کاربرد کامپیوتر می‌تواند باعث افزایش کارایی در امر مدیریت و ارائه خدمات بهتر و بیشتر به استفاده کنندگان و مراجعین در بخش نشریات ادواری شود.

در عصر حاضر و در پایان آخرین سالهای قرن بیستم، تولید اطلاعات علمی به شکل گسترده و در اشکال مختلف، رشد و توسعه فراوان یافته است. این رشد به گونه‌ای است که حتی در یک زمینه تخصصی ویژه هر روز شاهد انتشار مقالات تازه پیرامون ابعاد مختلف آن موضوع هستیم.

از طرفی نیاز مستمر پژوهشگران و محققین در سطح دانشگاهها و مراکز آموزشی به اطلاعات و ضرورت در دسترس قرار دادن به موقع این گونه از نشریات علمی، کتابداران را وادار می‌سازد تا با بکارگیری سیستمهای دقیق و کارا به بهترین شکل ممکن و در کمترین زمان، ارائه خدمات بهتر و دقیق‌تر را به مراجعین خود داشته باشند.

از ورود کامپیوتر و استفاده از آن در کتابخانهها و مراکز اطلاع‌رسانی سالهاست که می‌گذرد، در طی این سالها نرم‌افزارهای متعددی جهت استفاده در کتابخانهها ساخته و به کار گرفته شده است. اکثر این سیستمها متناسب با نوع خاصی از کتابخانهها طراحی شده است و بنابراین پاسخگوی نیاز کتابخانههای مختلف نیست.

یکی از انواع سیستمهای کامپیوتری که در اکثر کتابخانههای بزرگ دانشگاهی بکار گرفته می‌شود، سیستم

مدیریت نشریات ادواری است. در ایران نیز تعدادی از کتابخانههای دانشگاهی و تخصصی، شروع به استفاده از این نوع سیستم، در زمینه کنترل و مدیریت نشریات ادواری خود کرده‌اند.

وظایفی از قبیل سفارش، تجدید اشتراک، تهیه فهرست شماره‌های دریافت شده و دریافت نشده از عناوین مختلف، موضوع و شماره‌های موجود ادواریها در کل مجموعه، کنترل امانات، کنترل نشریاتی که برای صحافی ارسال می‌شوند، تهیه لیستی از اقلامی که اشتراک آنها قطع شده است، نشریات ادواری مازاد بر احتیاج برای فروش، مبادله و اهدا، تهیه انواع آمارهای توصیفی و گزارشهای مربوط، تهیه لیست ادواریهای تازه دریافت شده، تهیه فهرست مشترک نشریات ادواری موجود در کتابخانهها به صورت الفبائی و موضوعی به منظور تسهیل امانت بین کتابخانهها و بسیاری از وظایف دیگر، کتابداران را بخصوص در کتابخانههای بزرگ دانشگاهی و دانشکده‌ای به ورطه کارهای سخت و طولانی وارد می‌سازد بطوریکه انجام آنها مستلزم حوصله و پشتکار فراوان کتابداران است.

با در نظر گرفتن مشکلات فوق، لزوم استفاده از سیستمهایی که بتواند کارهای تکراری و وقت‌گیر کنترل و مدیریت نشریات ادواری را از دوش کتابداران بردارد و خدمات و امکانات بیشتری را برای محققین و پژوهشگران فراهم آورد، ضروری به نظر می‌رسد. به همین لحاظ سعی شده است تا در این مقاله به بررسی تحقیقات انجام گرفته در سطح جهان و ایران و همینطور وضعیت بکارگیری این سیستمها در کتابخانههای ایران پرداخته شود و در نهایت سعی می‌شود تا با ارائه رهنمودهایی، کتابخانهها در طراحی، انتخاب و خرید این گونه از سیستمهای خودکار با دقت بیشتری اقدام نمایند.

"اشمیت" (۱۹۸۴) عناصر یک سیستم نشریات ادواری را از این قرار می‌داند: دریافت، ثبت، مطالبه، مشخص کردن شماره‌های دریافت نشده، صحافی، گزارشات مالی و پرداخت صورتحسابها، فهرست‌نویسی نشریات ادواری و یا فرمهایی که تمام اطلاعات کتابشناسی مربوط به نشریات ادواری را در برداشته باشد. اشمیت با توجه به عناصر گفته شده، پنج سیستم خودکار کنترل نشریات ادواری را مورد نقد و بررسی

قرار می‌دهد. وی پس از بررسی سیستم‌های فوق، از قضاوت در مورد اینکه کدام سیستم بهتر است، خودداری کرده و انتخاب را با توجه به نیاز و حجم مجموعه و بودجه کتابخانه و سطوح مورد درخواست به خود کتابخانه‌ها واگذار نموده است.

"میدو" (۱۹۹۱) در یک تحقیق گسترده نشان می‌دهد که ۶۳٪ از کتابخانه‌های پزشکی هنوز فعالیت‌های مربوط به پاینده‌ها را بصورت دستی انجام می‌دهند و ۱۵٪ نیز در مرحله تبدیل همه یا تعدادی از وظایف کتابخانه بصورت مکانیزه هستند که در حال حاضر به صورت دستی انجام می‌گیرد و یا اینکه از یک سیستم به یک سیستم دیگر در حال تغییر بوده‌اند. نتایج این تحقیق همچنین نشان می‌دهد که میزان استفاده از کامپیوترهای شخصی در امور مربوط به پاینده‌ها خیلی بیشتر از کامپیوترهای متوسط و بزرگ می‌باشد و همچنین جستجوی پیوسته (on-line) و تولید فهرست‌های موجودی مجلات کتابخانه بیشترین موارد مکانیزه شده هستند.

یافته‌های "میدو" همچنین نشان می‌دهد که از ۲۴۷ کتابخانه‌ای که دارای سیستم کامپیوتری مدیریت نشریات ادواری بوده‌اند، ۴۰٪ فهرست موجودی مجلات، ۳۰٪ کنترل دریافت مجلات، ۲۸٪ مطالبه مجلات دریافت نشده، ۲۵٪ لیست‌های جاری، ۲۵٪ امور مالی، ۲۲٪ گردش مجلات و ۲۱٪ سفارش مجلات را به کمک کامپیوتر انجام می‌دهند.

"میدو" (۱۹۹۲) به تجزیه و تحلیل جغرافیایی استفاده از نرم‌افزارهای کامپیوتری در کتابخانه‌های پزشکی آمریکا، کانادا و اروپا می‌پردازد. یافته‌های بدست آمده توسط او نشان می‌دهد که بین ۳۷ تا ۴۶ درصد از کتابخانه‌های پزشکی در این مناطق امور مربوط به پاینده‌ها را هنوز بصورت دستی انجام می‌دهند و استفاده از کامپیوتر در انجام این امور در آمریکا بیش از اروپا و کانادا است. از نتایج دیگر تحقیق او این است که ۴۰٪ از کتابخانه‌های پزشکی در کانادا و آمریکا تنها بعضی از امور مربوط به پاینده‌ها را کامپیوتری نموده‌اند در حالیکه این مقدار برای اروپا به ۴۲٪ می‌رسد.

"دیانی" و "عباسی" (۱۳۶۹)، کامپیوتری کردن مجلات لاتین دانشگاه شهید چمران اهواز را در قالب یک طرح تحقیقاتی با استفاده از نرم‌افزار CDS/ISIS شروع کردند. از دلایل آنها برای انتخاب مجلات لاتین جهت کامپیوتری نمودن

این بود که سازماندهی، کنترل، مدیریت و روزآمد نگهداشتن تعداد ۴۰۰۰ مجله که ۱۲۰۰ عنوان از آنها بصورت جاری هستند، نیاز به نیروی انسانی قابل توجهی دارد و لذا ماشینی کردن اطلاعات مربوط به مجلات می‌تواند کیفیت و کمیت موارد فوق را به گونه‌ای کاملاً مثبت تحت تاثیر قرار دهد.

در این پروژه اجزائی که آنها برای هر عنوان مجله در نظر گرفتند تا به کامپیوتر داده شود، شامل عنوان مجله، کد کتابخانه‌ای که مجله در آن نگهداری می‌شود، جلد‌ها و شماره‌های موجود، موضوع، شماره استاندارد، ناشر و محل انتشار، زبان و تعداد شماره‌های هر مجله طی یک دوره و سال، است. همچنین نقاط بازاریابی که در برنامه کامپیوتری آنها در نظر گرفته شد، شامل عنوان مجله، موضوع یا موضوعات مجله، عناوین و یا شماره‌هایی که در هر کتابخانه وجود دارد، عناوینی که در بیش از یک کتابخانه وجود دارد، عناوینی که به زبان مشخص چاپ می‌شوند، عناوینی که توسط ناشر مشخص چاپ می‌شوند و عناوینی که در کشور یا شهر مشخص چاپ می‌شود، بوده است.

در این مقاله سعی شده است تا با استفاده از روش توصیفی به بررسی وضعیت موجود استفاده از سیستم‌های خودکار مدیریت نشریات ادواری در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران پرداخته شود.

جامعه پژوهش شامل کتابخانه‌های دانشگاهی است که در بخش نشریات ادواری خود یک نرم‌افزار کامپیوتری را بکار گرفته‌اند و از نظر سازمانی وابسته به دو وزارت فرهنگ و آموزش عالی و وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی هستند.

جهت مشخص کردن اعضاء جامعه، از کتاب "راهنمای مراکز اسناد و کتابخانه‌های تخصصی، و دانشگاهی" استفاده گردیده است. کل کتابخانه‌های وابسته به دو وزارتخانه فوق که حائز شرایط کتابخانه‌های دانشگاهی باشند، به ۱۳۹ مورد می‌رسد. برای ۱۹ مورد از کتابخانه‌های دانشگاهی به دلیل اینکه تعداد نشریات ادواری خود را کمتر از ده مورد ذکر کرده بودند، پرسشنامه ارسال نگردید و تنها از طریق تماس تلفنی، پی‌گیری به عمل آمد و مشخص شد که از هیچ نوع سیستم کامپیوتری استفاده نموده‌اند.

تجزیه و تحلیل ۱۱۴ پرسشنامه برگشت داده شده که ۸۲٪

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی کتابخانه‌هایی که دارای سیستم کامپیوتری هستند برحسب فعالیتهای کامپیوتری آنها.

فعالیت‌های کتابخانه	تعداد	درصد
سفارشات	۹	۲۲/۵
نشریات ادواری	۱۲	۳۰
فهرست‌نویسی	۳۰	۷۵
خدمات مرجع	۱۸	۴۵
امانت	۵	۱۲/۵
فعالیت‌های دیگر	۱	۲/۵

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی کتابخانه‌های مورد بررسی برحسب اجزاء (فیلدهای) اطلاعات کتابشناختی نشریات ادواری در سیستم‌های کامپیوتری مدیریت نشریات ادواری

اجزاء (فیلدهای) اطلاعات کتابشناختی نشریات ادواری	تعداد	درصد
عنوان مجله	۱۲	۱۰۰
اولین سال انتشار	۶	۵۰
عنوان تغییر یافته	۷	۵۸/۳
نام ناشر	۱۰	۸۳/۳
فاصله انتشار	۹	۷۵
شماره ISSN	۱۱	۹۱/۷
زبان نشریه ادواری	۷	۵۸/۳
موضوع	۸	۶۶/۷
محل انتشار	۱۰	۸۳/۳
هزینه اشتراک	۴	۳۳/۳
اطلاعات دیگر	۱	۸/۳

از کل کتابخانه‌های دانشگاهی را شامل می‌شود نشان می‌دهد که تنها ۴۰ کتابخانه (۳۵٪) از کامپیوتر به نوعی در فعالیتهای مربوط به کتابخانه‌ها استفاده می‌کنند.

برای بررسی وضعیت بکارگیری کامپیوتر در فعالیتهای مختلف کتابخانه‌ها و براساس پاسخهای داده شده، جدول شماره ۱ تنظیم گردیده است.

* بدلیل اینکه پاسخ دهندگان اجازه انتخاب بیش از یک جواب را داشته‌اند جمع درصدها از صد بیشتر است. همچنین درصدها براساس ۴۰ کتابخانه‌ای که به نوعی از کامپیوتر استفاده می‌کنند، محاسبه شده است.

جدول شماره ۱ بیانگر این است که بیشترین موارد کاربرد کامپیوتر در فعالیتهای کتابخانه، مربوط به استفاده از کامپیوتر در بخش فهرست‌نویسی است (۷۵٪). همچنین ۱۲ مورد از کتابخانه‌های دارای سیستم (۳۰٪) از کامپیوتر در بخش نشریات ادواری استفاده می‌کنند که جامعه پژوهش را تشکیل می‌دهند و به این سبب تجزیه و تحلیل‌های بعدی نیز بر روی همین تعداد صورت گرفته است. یک کتابخانه نیز در قسمت فعالیتهای دیگر، استفاده از کامپیوتر در بخش اسناد و مدارک را ذکر کرده است و هیچ یک از کتابخانه‌ها به استفاده از کامپیوتر در بخش امور مالی، اشاره نکرده‌اند.

نتایج حاصل از این پرسشنامه‌ها نشان می‌دهد که تمامی کتابداران در کتابخانه‌های مورد بررسی معتقدند کامپیوتر می‌تواند باعث افزایش کارایی در امر مدیریت و کنترل هر چه بهتر و دقیقتر نشریات ادواری شود.

با توجه به وظایف اصلی و مهمی که در بخش نشریات ادواری در اکثر کتابخانه‌های دانشگاهی صورت می‌پذیرد و در بیشتر منابع تحقیقی نیز از آنها نام برده شده است، در پرسشنامه ارسالی نیز میزان انجام این وظایف توسط کامپیوتر، از کتابخانه‌های مورد نظر سؤال شده است. که نتایج بدست آمده در جدولهای شماره ۳ تا ۸ منعکس گردیده است.

برای آنکه بدانیم چه اجزائی (فیلدهایی) از اطلاعات کتابشناختی در برنامه کامپیوتری مدیریت نشریات ادواری در کتابخانه‌های دانشگاهی کشور در نظر گرفته شده است، جدول شماره ۲ تهیه گردیده است.

همانطور که جدول شماره ۳ نشان می‌دهد، استفاده از کامپیوتر در ذخیره اطلاعات کتابشناختی مجلات در

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی کتابخانه‌های مورد بررسی برحسب نوع اطلاعات ذخیره شده مربوط به موجودی نشریات ادواری

درصد	تعداد	اطلاعات موجودی نشریات ادواری
۱۰۰	۱۲	موجودی مخزن برای هر عنوان مجله با ذکر سال و یا دوره و شماره
۳۳/۳	۴	شکل نشریه ادواری (میکروفیلم، میکروفیش، CD-ROM)
۶۶/۷	۸	محل مجله در کتابخانه یا کتابخانه‌های وابسته

کتابخانه‌های دارای سیستم در بخش نشریات ادواری موارد مختلفی را شامل می‌شود. نتایج نشان می‌دهد که کلیه این کتابخانه‌ها اطلاعات کتابشناسی عنوان مجله و (۹۱/۷٪) از کتابخانه‌ها شماره ISSN را در کامپیوتر ذخیره نموده‌اند. کمترین درصد به فیلد عنوان مخفف تعلق دارد که ۸/۳٪ از موارد را شامل می‌شود.

نحوه ذخیره کامپیوتری اطلاعات مربوط به موجودی عناوین مجلات برای هر کتابخانه و اشکال مختلف مجلات و مشخص نمودن محل مجله در کتابخانه در جدول شماره ۳ منعکس شده است.

نتایج بدست آمده در مورد ذخیره اطلاعات مربوط به موجودی نشریات ادواری بیانگر این است که تمام کتابخانه‌های دانشگاهی که سیستم خودکار مدیریت نشریات ادواری را بکار می‌برند، اطلاعات مربوط به موجودی مخزن کتابخانه را همراه با ذکر سال و یا دوره و شماره، ذخیره می‌نمایند. ۸ کتابخانه (۶۶/۷٪)، محل قرار گرفتن مجله در کتابخانه و یا کتابخانه‌های وابسته را هم مشخص می‌کنند و تنها چهار کتابخانه (۳۳/۳٪) شکل نشریه ادواری را نیز مشخص می‌کنند.

سومین وظیفه اصلی که در این پژوهش به عنوان یکی از قابلیت‌های کامپیوتر در بخش مدیریت نشریات ادواری در نظر گرفته شده است، صحافی نشریات ادواری می‌باشد، کلیه کتابخانه‌های مورد بررسی در این مورد پاسخ منفی داده‌اند. به عبارت دیگر در برنامه کامپیوتری این کتابخانه‌ها امکان ذخیره اطلاعات مربوط به عناوین مجلاتی که در نزد صحاف می‌باشد و مشخصاتی که مجله باید برطبق آن صحافی شود، در نظر گرفته نشده است و این امور هنوز به شیوه دستی انجام می‌پذیرد.

وظیفه مهم دیگری که باید از آن نام برد، پی‌گیری و مطالبه مجلاتی است که به کتابخانه نرسیده و یا مفقود شده است. انجام این وظیفه در اکثر کتابخانه‌ها توأم با صرف وقت فراوان و نامه‌نگاریهای طولانی است. پاسخهای دریافت شده در مورد استفاده از کامپیوتر در انجام این امور در جدول شماره ۴ منعکس شده است.

جدول بالا نشان می‌دهد که تنها یک برنامه امکان اعلام دیرکرد دریافت مجلات بصورت اتوماتیک را دارد و برنامه ۳

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی کتابخانه‌های مورد بررسی برحسب اجزاء ذخیره و بازیابی اطلاعات مربوط به مطالبه مجلات گمشده و یا دریافت نشده.

درصد	تعداد	ذخیره و بازیابی اطلاعات مربوط به مطالبه مجلات گمشده و یا دریافت نشده
۸/۳	۱	اعلام دیرکرد دریافت آخرین شماره یک مجله بصورت اتوماتیک
۲۵	۳	اعلام شماره عناوینی که در طول یک دوره زمانی دریافت نشده است

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی کتابخانه‌های مورد بررسی برحسب اجزاء مختلف مربوط به ذخیره کامپیوتری اطلاعات سفارش نشریات ادواری

درصد	تعداد	ذخیره کامپیوتری اطلاعات مربوط به سفارش نشریات ادواری با جزئیات زیر
۵۸/۳	۷	اشتراک مجلات در سال جاری
۱۶/۷	۲	هزینه اشتراک مجله از طرف ناشر برای هر عنوان مجله
۸/۳	۱	هزینه اشتراک مجله از طریق کارگزار
۱۶/۷	۲	تاریخ شروع اشتراک هر عنوان مجله
۱۶/۷	۲	تاریخ پایان اشتراک هر عنوان مجله
۲۵	۳	نام ناشر یا فروشنده‌ای که مجله از آن خریداری شده است

است که مجموع آنها به ۴۴ مورد می‌رسد.

وظایف (الف، ب، د، ه) در جدولهای شماره ۳ تا ۶ مورد بررسی قرار گرفت. وظایف (ج، و، ز) نیز در هیچکدام از کتابخانه‌های مورد بررسی به کمک کامپیوتر انجام نمی‌گرفت. موارد مشاهده شده برای تعداد اجزاء انجام شده در هر کدام از وظایف (الف، ب، د، ه) و درصدهای آنان به تفکیک کتابخانه‌های دارای سیستم در جدول شماره ۷ منعکس شده است. (صفحه بعد)

با توجه به درصدهای بدست آمده در ستون آخر جدول شماره ۸، ملاحظه می‌گردد که در کلیه کتابخانه‌های مورد بررسی، کمتر از ۴۵٪ از وظایفی را که قابلیت انجام آن به کمک کامپیوتر وجود دارد، توسط کامپیوتر انجام می‌گیرد. همچنین این یافته‌ها حاکی از آنستکه در کتابخانه‌های دارای سیستم مدیریت نشریات ادواری (۱۲ کتابخانه) از کامپیوتر جهت ذخیره اطلاعات کتابشناسی نشریات ادواری، موجودی کتابخانه، سفارش و مطالبه (Claim) استفاده می‌شود، در حالیکه هیچ گونه استفاده‌ای از کامپیوتر در زمینه صحافی، امانت و امور مالی نشده است.

در قسمت ذخیره اجزاء (فیلدهای) کتابشناسی مجلات،

جدول شماره ۶: وظایف پیش‌بینی شده در سیستم کامپیوتری مدیریت نشریات ادواری و موارد مورد انتظار برای هر یک از این وظایف.

وظایف	شرح وظایف	تعداد اجزاء هر وظیفه
الف	اطلاعات کتابشناختی	۱۱
ب	موجودی مجلات	۳
ج	صحافی	۱۰
د	مطالبه	۴
هـ	سفارش	۸
و	امانت و گردش مواد	۴
ز	امور مالی	۴
	جمع	۴۴

کتابخانه، امکان ذخیره و اعلام شماره عناوینی که در یک دوره زمانی دریافت نشده است را دارا می‌باشند. پاسخهای دریافتی همچنین نشان می‌دهد که هیچکدام از کتابخانه‌های دارای سیستم ادر به تهیه یادداشت (نامه) عدم دریافت بصورت اتوماتیک و یا مشاهده تاریخ و دفعات ارسال نامه عدم دریافت نیستند.

وظیفه دیگری که در اکثر کتابخانه‌های دانشگاهی صورت می‌پذیرد، سفارش و خرید نشریات ادواری می‌باشد. پاسخهای دریافت شده در مورد اطلاعات ذخیره شده در کامپیوتر برای انجام این وظیفه در جدول شماره ۵ منعکس شده است.

همانطور که جدول نشان می‌دهد، ۵۸/۳٪ از کتابخانه‌های مورد بررسی، فهرست عناوین نشریاتی را که در سال جاری مشترک می‌باشند، تهیه می‌کنند. ذخیره کامپیوتری سایر اطلاعات مربوط به سفارش نشریات ادواری بوسیله کمتر از ۳۰٪ از کتابخانه‌ها انجام می‌گیرد. در ضمن هیچکدام از کتابخانه‌ها اقدام به ذخیره نامه‌ها و مکاتبات انجام شده و یا تاریخ و شماره درخواست خرید مجلات در کامپیوتر، نکرده‌اند.

وظیفه دیگری که در برنامه کامپیوتری مدیریت نشریات ادواری - نژ اهمیت می‌باشد، چرخش و امانت نشریات ادواری است. پاسخهای دریافتی نشان می‌دهند که هیچکدام از برنامه‌های موجود جریان چرخش و امانت نشریات ادواری در نظر گرفته نشده است و این وظیفه هنوز به صورت دستی انجام می‌گردد.

وظیفه دیگری که قابلیت انجام آن به کمک کامپیوتر در بخش مدیریت نشریات ادواری وجود دارد، مسایل مربوط به امور مالی می‌باشد. پاسخ کلیه کتابخانه‌ها در این مورد منفی بوده است. به عبارت دیگر هیچگونه استفاده‌ای از کامپیوتر در جهت انجام امور مالی مربوط به نشریات ادواری صورت نگرفته است. و بطور کلی نیز هیچیک از پاسخ دهندگان که کتابخانه‌ها را آنها مجهز به سیستم کامپیوتری است، استفاده از کامپیوتر در جهت انجام امور مالی کتابخانه را ذکر نکرده‌اند.

در جدول شماره ۶، کلیه وظایف و فعالیتهایی که انتظار می‌رود در بخش نشریات ادواری انجام پذیرد، نامبرده شده است. هر کدام از این فعالیتها به اجزاء کوچکتری تقسیم شده

جدول شماره ۷. توزیع فراوانی تعداد کل اجزاء (فیلدهای) ذخیره شده توسط کامپیوتر برای هر یک از وظایف، در کتابخانه‌های تحت بررسی.

وظایف مورد انتظار	وظیفه اف		وظیفه ب		وظیفه د		وظیفه ه		جمع	
	مشاهده	درصد	مشاهده	درصد	مشاهده	درصد	مشاهده	درصد	کل مشاهدات	درصد کل
کتابخانه‌های دارای سیستم										
کتابخانه شماره یک	۸	۷۲/۷	۲	۶۶/۷	-	-	-	-	۱۰	۲۲/۷
کتابخانه شماره دو	۳	۲۷/۳	۱	۳۳/۳	۲	۵۰	۲	۲۵	۸	۸/۲
کتابخانه شماره سه	۴	۳۶/۴	۲	۶۶/۷	-	-	۲	۱۲/۵	۷	۱۵/۹
کتابخانه شماره چهار	۳	۲۷/۳	۱	۳۳/۷	-	-	-	-	۴	۹/۱
کتابخانه شماره پنج	۵	۴۵/۵	۲	۶۶/۷	-	-	-	-	۷	۱۵/۹
کتابخانه شماره شش	۸	۷۲/۷	۲	۶۶/۷	-	-	-	-	۱۰	۲۲/۷
کتابخانه شماره هفت	۹	۸۱/۸	۳	۱۰۰	-	-	۲	۲۵	۱۴	۳۱/۸
کتابخانه شماره هشت	۱۰	۹۰/۹	۳	۱۰۰	۱	۲۵	۱	۱۲/۵	۱۵	۳۴/۱
کتابخانه شماره نه	۱۱	۱۰۰	۲	۶۶/۷	۱	۲۵	۳	۳۷/۵	۱۷	۳۸/۶
کتابخانه شماره ده	۵	۴۵/۵	۱	۳۳/۳	-	-	-	-	۶	۱۳/۶
کتابخانه شماره یازده	۱۰	۹۰/۹	۳	۱۰۰	-	-	۶	۷۵	۱۹	۴۳/۲
کتابخانه شماره دوازده	۹	۸۱/۸	۲	۶۶/۷	-	-	۲	۲۵	۱۳	۲۹/۵

در تمامی کتابخانه‌های مورد بررسی بازایی اطلاعات از طریق عنوان مجله امکان‌پذیر بوده است و بازایی از طریق شماره ISSN، کلید واژه عنوان و یا موضوع، شماره رکورد، نام ناشر و عنوان کوتاه شده به ترتیب فراوانی در تعدادی از سیستمها وجود داشته است و در نیمی از این سیستمها، امکان بازایی به کمک عملگرهای منطقی (AND, OR, NOT) وجود داشته است.

در ۹۱/۷ درصد از کتابخانه‌ها، شماره ISSN ذخیره می‌گردد در حالیکه تنها در ۶۶/۷٪ از آنها امکان بازایی از طریق شماره ISSN وجود دارد. همچنین در ۸۳/۳٪ از کتابخانه‌ها موضوع مجله به کامپیوتر داده می‌شود در حالیکه در برنامه کامپیوتری ۵۸/۳٪ آنها امکان بازایی از طریق موضوع وجود دارد. نام ناشر نیز در برنامه کامپیوتری ۸۳/۳٪ از کتابخانه‌ها ذخیره می‌گردد و بازایی آن تنها در ۵۰٪ از سیستمها امکان‌پذیر است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که در تعدادی از کتابخانه‌ها، اطلاعاتی را که ذخیره می‌کنند نمی‌توانند بازایی نمایند.

بیشتر کتابخانه‌های مورد بررسی نرم‌افزار مورد استفاده

تنها یک کتابخانه تمامی اجزاء مورد انتظار را ذخیره نموده است. در قسمت اطلاعات مربوط به موجودی ادواریها، سه کتابخانه همه موارد مورد انتظار را پاسخ داده‌اند. در زمینه مطالبه مجلات دریافت نشده تنها یک مورد، حداکثر ۵۰٪ از موارد مورد انتظار را توسط کامپیوتر انجام داده است.

در زمینه سفارش نشریات ادواری، ۷ کتابخانه (۵۸٪) به نوعی از کامپیوتر استفاده می‌کنند که تنها در یک کتابخانه ۷۵٪ از اجزاء مورد انتظار این وظیفه توسط کامپیوتر انجام شده است.

نتایج حاصل نشان می‌دهد که در کتابخانه‌هایی که به نوعی از سیستم مدیریت نشریات ادواری استفاده می‌کنند تنها در یک کتابخانه، ۴۳/۲٪ از وظایف مورد انتظار توسط کامپیوتر صورت پذیرفته است و در بقیه کتابخانه‌ها کمتر از این مقدار بوده است.

در قسمت تهیه گزارشها، یافته‌ها نشان می‌دهد که ۷۵٪ از کتابخانه‌های مورد بررسی از کامپیوتر در جهت تهیه فهرست مجلات دریافت شده با ذکر دوره، سال و شماره در طی یک زمان معین استفاده نموده‌اند.

سیستمهای موجود کارآئی لازم را نداشته‌اند و لازم است که کتابداران در هنگام تهیه، سفارش و یا خرید این سیستمها، جوانب مختلف را در نظر داشته باشند.

پیشنهاد می‌شود که کتابخانه‌ها با همکاری یکدیگر و همینطور سازمانهای ذیربط به بررسی نقاط ضعف و قوت سیستمهای موجود بپردازند و کوششهای خویش را در جهت بهینه سازی سیستمهای موجود بکار گیرند.

پیشنهاد می‌شود تا در قالب طرحهای تحقیقاتی و پژوهشی به بررسی جنبه‌های دیگری از سیستمهای بکار گرفته شده در امر مدیریت نشریات ادواری از قبیل امکانات سخت‌افزاری، انواع نرم‌افزارهای موجود و مقایسه آنها و مشکلات بکارگیری آنها، پرداخته شود.

پیشنهاد می‌شود تا تحقیقات مشابه پیرامون فعالیتهای دیگر کتابخانه از قبیل سفارشات، امانت و فهرست‌نویسی صورت پذیرد تا کتابداران بتوانند با توجه به نتایج این تحقیقات، سیستمهای مناسب را برای کتابخانه‌های خود بکار گیرند.

کتابنامه

- دیبانی، محمدحسین. عباسی، ماشاالله. ۱۳۶۹. طرح کامپیوتری کردن مجموعه مجلات لاتین دانشگاه. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران. ۴ (بهار) ۶۳-۵۶
- راهنمای مراکز اسناد و کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی. مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران. ویرایش دوم. ۱۳۷۱.
- Miido, Helis. *The integrated Medical Library*. Florida: CRC Press. 1991 59-89
- Miido, Helis. 1992. Use of Medical Library Systems - Geographic Analysis. *The Electonoc Library*. 10 (Feburary): 27-32
- Schmidet, Nancy P. 1984. Chosing an Automated Serials Control Systems. *Serials Librarian*. (fall): 65-86

پانویسها

- ۱- خلاصه‌ای از پایان نامه کارشناسی ارشد نخست همین عنوان
- ۲- کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی

3- Schmidet
4- Miido

خود را بکام متخصصین داخل سازمان تهیه نموده‌اند (۵۸/۳٪). در حالیکه (۳۳/۳٪) از کتابخانه‌ها بصورت آماده خریداری کرده‌اند. این نتیجه احتمالی می‌تواند نشان دهنده این موضوع باشد که به علت افزایش امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و همینطور افزایش متخصصین کامپیوتر در دانشگاهها، تمایل کتابخانه‌ها به تهیه داخلی نرم‌افزار افزایش یافته است.

همچنین امکان استفاده از سیستم توسط مراجعین بدون نیاز به حضور کتابداران تنها در ۲۵٪ از کتابخانه‌های مورد بررسی، مقابله کرده است. یافته فوق می‌تواند بیانگر این باشد که بیشتر این سیستمها بدلیل متعدد، هنوز به مرحله‌ای نرسیده‌اند که مراجعین بتوانند بدون نیاز به حضور کتابدار یا اپراتور کامپیوتر، به استفاده از این سیستمها بپردازند.

بیشتر کتابخانه‌ها (۸۳/۳٪) به نوعی اطلاعات مربوط به موجودی نشریات ادواری کتابخانه‌های دیگر را بصورت کامپیوتری گه‌داری کرده‌اند. به نظر می‌رسد در این کتابخانه‌ها مبادله اطلاعات و استفاده از بانکهای اطلاعاتی یکدیگر به اشکال مختص وجود داشته است.

تمامی کتابخانه‌های دارای سیستم هنوز سیستم دستی را کنار نگذاشته‌اند. ۷۵٪ از آنها علت این امر را آزمایشی بودن سیستم کامپیوتری و انتقال از سیستم دستی به سیستم خودکار دانسته‌اند. همچنین نیمی از کتابخانه‌ها کامل نبودن سیستم کامپیوتری، نیاز به وجود سیستم دستی را از دلایل دیگر این امر دانسته‌اند.

در نهایت، تمامی کتابدارانی که با سیستم خودکار مدیریت نشریات ادواری سر و کار داشته‌اند معتقدند که بازیابی اطلاعات در سیستمهای خودکار سریعتر از سیستم دستی است. در مراتب بعدی نیز کتابداران به ارائه اطلاعات بیشتر و دقیقتر، کاهش عملیات وقت‌گیر و تکراری و همینطور کاهش هزینه و پرسرئی اشاره کرده‌اند. بدین ترتیب به نظر می‌رسد که کتابداران در استفاده از کامپیوتر بیشتر به مسئله بازیابی سریعتر و ارائه اطلاعات بیشتر و دقیقتر می‌اندیشند و کاهش هزینه‌ها و نیروی انسانی نقش کمتری در ترغیب ایشان به استفاده از کامپیوتر داشته است.

۲-۵- پیشنهادات

با توجه به نتایج و یافته‌های پژوهش بنظر می‌رسد که